

jubiléer: Atatürk

Av okunnighet och egenintresse försöker väst underminera sin egen tradition – när den omsatts i Turkiet. Magnus Karaveli porträtterar det moderna Turkiets grundare, Kemal Atatürk.

Då Turkiet

Vi lever i en tid då gamla ideologier kastas på sophögen och då tidigare generationers politiska vägvisare och idoler avslöjas som skurkar och vräks ner från sina piedestaler. När Sovjetunionen föll samman revs också statyerna av Lenin – låt vara att en och annan svensk ungtkommunist alltjämt hyllar honom – och den stat han grundade har upplösts. Men en med honom samtida ledare har behållit sin lyskraft och förblivit en ledstjärna för miljoner. Hans verk, tillkommet ett år efter Sovjetunionen, har bestått. I år är det 60 år sedan Kemal Atatürk, "turkarnas fader", avled, blott 57 år gammal. Han dog i förtid i sviterna av skrumplever, men det han åstadkom under sin korta levnad har få motsvarigheter i världshistorien. Atatürk hör till 1900-talets politiska giganter. Han utkämpade det första anti-imperialistiska befrielsekriget under det här århundradet, för att därefter genomföra den mest radikala samhällsömvandling som något muslimskt land – och få andra länder – upplevt. I år har hans skapelse, republiken Turkiet, firat sitt 75-årsjubileum.

Blond och blåögad makedonier

Kemal (efternamn började användas i Turkiet först på 30-talet) föddes 1881 i den dåvarande osmanska provinsen Makedonien. Han var blond och blåögad och motsvarade således minst av allt den västerländska schablonbilden av den svartmuskige turken. Men det var denne makedonier, av sannolikt blandat etniskt ursprung, som skapade den moderna turkiska nationen.

Vid slutet av första världskriget ställde sig den unge generalen Kemal – den ende osmanska general som inte hade förlorat ett slag under kriget – i spetsen för ett befrielsekrig. Han samlade ihop spillrorna av den besegrade osmanska armén och mobiliserade ett krigstrött och missmodigt folk i en motståndskamp mot en överlägsen koalition av europeiska kolonialmakter.

Mot alla odds lyckades Kemal inom loppet av tre år

Som fond för en kriminalhistoria är Jerusalem öoverträffat. Isobel Hadley-Kamptz har läst Stone.

Jerusalem är en stad med en speciell inverkan på besökare. Den har en andlig närvaro, inte minst om man i hela sitt liv uppfattat dess platser som metafysiska snarare än reella. Att då faktiskt sitta på Oljeborget eller röra vid *ha kotel* (templets kvarvarande västra mur) ger en känsla av överklighet. Samtidigt blir man som sekulariserad västerlänning rädd för de starka irrationella krafter man möter. Utvägen blir att antingen bejaka andligheten intill fanatism eller att cyniskt skjuta det hela ifrån sig.

Den amerikanske bestseller-författaren Robert Stone har fångat dessa stämningar i sin nya roman, *Damascus Gate*. Journalisten Christopher Lucas är den sekulariserade, desillusionerade kato:iken som sö-

roman

Robert Stone
Damascus Gate
Houghton Mifflin, 1998

En Messias för mycket

ker efter material till en bok om Jerusalem-syndromet. Det är en psykisk sjukdom som faktiskt är ganska vanlig och beror på att vissa besökare helt enkelt inte klarar av Jerusalems religiösa och historiska tyngd. De kan få för sig att de är olika religiösa personer, som Jesus eller kung David. Andra påminner om den amerikan som för ett antal år sedan försökte bränna ned moskéerna på Tempelberget för att påskynda Jesu återkomst.

Spränga tempelberget

I sökandet efter händelser på detta tema stöter Lucas på avancerade planer på att spränga Tempelberget och "bygga upp templet igen. Lucas dras omedvetet in i planerna tillsammans med en amerikansk sufist och nattklubbssångerska, Sofia Barnes. Hon har, genom sin vänskap med den halvgalne kabbalisten och knarkaren Razel, kommit in i gruppen kring

gurun Adam de Kuff. Denne de Kuff är mentalt instabil och tror, under inflytande av Razel, att han är Messias och har dragit till sig ett antal troende.

Samtidigt konspirerar en kristen och en judisk fundamentalistisk grupp och legosoldaten Jan Zimmer om att spränga Haram, tempelberget. En av den kristna gruppens ledare vill hoppa av och dö under mystiska omständigheter, varefter hans fru dras in i projektet.

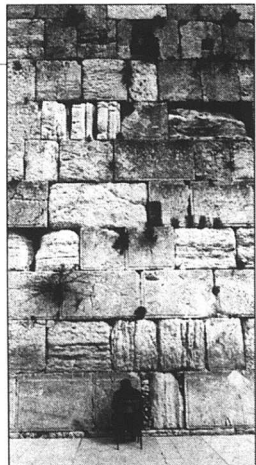
Ytterligare ett spår leder till kommunisten och hjälparbetaren Nuala, som transporterar vapen och knark-in respektive ut ur Gaza. Där kämpar hon mot fanatiska bosättare, som under förklädnad misshandlar och ibland dödar palestinska ungdomar för att statuera exempel.

Stone väver samman allt i en rimlig, om än brokig berättelse. Personteckningen är knivskarp och sällan har man träffat på så många lysande och galna men ändå tämligen trovärdiga karaktärer samti-

digt. Lucas förvirring kring sin egen identitet är en genomgående tråd. Hans far är jude, men gift med en annan kvinna, och hans mor har uppfostrat honom som katolik. Ändå fick han tidigt uppleva antisemitism i sin fattiga katolska skola. Han vet inte vilken sida han tillhör eller vem han kan lita på. Från palestinierna hörs stridsropet *lthab al-Yahud!* – döda juden! – och ändå ser de judiska bosättarna honom som en propalestinsk föräddare. De är sugna på att, om inte mördra honom, så i vart fall handgripligen lära honom en läxa.

Galningar och helgon

Det är en saga om ont och gott, om galningar och helgon. Alla är antingen fanatiska eller djupt osäkra eller både och. Stone visar den mänskliga själen i all dess desperata sökande efter det rätta, och vet dessutom hur man berättar en spännande historia. *Damascus*

Jerusalemsyndromet. Den cyniske västerlänningen antingen bejaka andligheten intill fanatism eller skjuter den ifrån sig.

Gate är en djupdykning i religiös förvirring och när man kommer upp igen, 500 sidor senare, har man förutom att ha haft en trevlig läsning lärt sig en smula om konflikters oregerlighet.

ISOBEL HADLEY-KAMPTZ